

30. Третьяков П. И. Практика управления современной школой: опыт педагогического менеджмента / П. И. Третьяков. – М. : 1995. – 204 с.

31. Управление развитием школы : пособие для рук. образовател. учреждений / под ред. М. М. Поташника, В. С. Лазарева. – М. : Новая шк., 1995. – 464 с.

32. Шамова Т. И. Управление образовательными системами : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко, Г. Н. Шибанова ; под ред. Т. И. Шамовой. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 384 с.

33. Шубин Н. А. Внутришкольный контроль : пособие для руководителей школ / Н. А. Шубин. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.

Дата надходження до редакції: 03.04.2018 р.

УДК 37.014.552:005.4

Григорій ЛИТВИНЕНКО,
доцент, старший науковий співробітник
відділу проектного управління
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
МОН України

Наталія КЛЯСЕН,
кандидат педагогічних наук,
завідувач сектору проектування моделей підготовки
педагогічних кадрів відділу проектного управління
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
МОН України

СИСТЕМА МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ ТА СЕРВІСНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У статті окреслено питання формування системи органів управління освітою та їх структурних підрозділів з метою надання освітніх послуг установам і закладам освіти, модернізації методичної роботи на основі дорадництва в умовах об'єднаних територіальних громад (ОТГ). З'ясовано організаційно-педагогічні, нормативно-правові засади функціонування версифікованих органів управління в галузі освіти.

Ключові слова: децентралізація, заклади освіти, освітній менеджмент, дорадництво, мережева взаємодія, освітня діяльність, освітня послуга, регуляторні норми, установчі документи.

В статье обозначены вопросы формирования системы органов управления образованием и их структурных подразделений с целью предоставления образовательных услуг учреждениям и учебным заведениям, модернизации методической работы на основе консультирования в условиях объединенных территориальных общин (ОТГ). Выяснено организационно-педагогические, нормативно-правовые основы функционирования версифицированных органов управления в области образования.

Ключевые слова: децентрализация, учебные заведения, образовательный менеджмент, дорадническая деятельность, сетевое взаимодействие, образовательная деятельность, статус органов управления образования, формы сотрудничества, образовательная услуга, регуляторные нормы, учредительные документы.

The article deals with the formation of a system of education management bodies and their structural subdivisions for the provision of educational services to institutions and institutions and the modernization of methodological work on the basis of the introduction of pedagogical advisory services in the languages of the united territorial communities (UTC). The article describes organizational and pedagogical, normative and legal principles of functioning revised bodies of management in the field of education.

Keywords: decentralization, educational institutions, educational management, counseling, network interaction, educational activity, educational service, regulatory norms, constituent documents.

Децентралізація влади, що відбувається сьогодні в Україні, передбачає передачу повноважень і ресурсів у галузі освіти на місцевий рівень, тобто рівень об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Утім до сьогодні, попри дію нового Закону України «Про освіту» [9], який набрав чинності 28 вересня 2017 року, для органів місцевого самоврядування залишається нагальною проблемою налагодження ефективного освітнього менеджменту і мережевої взаємодії учасників освітньої діяльності, якісного сервісного обслуговування закладів освіти в умовах змін адміністративно-територіального устрою України.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що останнім часом в Україні з'явилася низка теоретичних і науково-аналітичних напрацювань із даної тематики, представлених науковцями, методами, працівниками органів місцевого самоврядування (О. Боднар, В. Сасюк, Л. Юрчук, Н. Клясен, М. Литвиненко, М. Набок, С. Пазюк, Р. Шиян та ін.). Разом із тим, упровадження результатів наукових досліджень кращих освітнянських практик дещо гальмується і не відповідає потребам сьогодення, що і зумовило появу даної статті.

Мета статті – проаналізувати законодавчу базу утворення сервісних структур із надання освітніх послуг навчальним закладам, консультативно-дорадчих та інших структурних підрозділів управлінь освіти з метою реалізації ними своїх повноважень, розкрити зміст, принципи і функції їх діяльності в умовах нової української школи.

Виклад основного матеріалу. В Україні на сьогодні вже утворено більше 705 (передбачається 1200) об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Органи місцевого самоврядування практично всіх громад одночасно з отриманням управлінських повноважень та бюджетних преференцій повинні взяти на себе відповідальність за створення на місцевому рівні ефективного управління системою освіти в них [14]. Крім того, досі точаться гострі суперечки щодо формування ефективної системи менеджменту освіти, сервісного обслуговування установ і закладів освіти та надання їм освітніх послуг в умовах територіальних громад.

В. Бахрушин переконаний, що вирішення цих та інших нагальних управлінських проблем у галузі освіти неможливе в умовах жорсткої централізованої влади і підпорядкованості учасників освітньої діяльності. Про це також свідчить досвід проведення освітніх реформ у Польщі, Фінляндії, пострадянських країнах (Грузія, Естонія) та ін. [1].

У 2016 р., за рік до схвалення Верховною Радою нового Закону України «Про освіту», відділом проектного управління ДНУ «Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки (ІМЗО) (завідувач – Т. О. Пушкарьова) започатковано реалізацію науково-пошукового проекту «Організаційно-педагогічні засади сервісного обслуговування закладів освіти в умовах децентралізації управління освітою» (науковий керівник – О. С. Боднар). Учасниками проекту на допомогу органам місцевого самоврядування було розроблено проекти примірних положень «Про управління освіти», «Про сервісний Центр із надання освітніх послуг закладам освіти», інші нормативні документи, що пройшли громадське обговорення на сайті ІМЗО (<https://imzo.gov.ua/>) і були розглянуті комісією з менеджменту освіти НМР МОН України у грудні 2017 року.

Проекти враховують норми і положення нового Закону України «Про освіту» (2017), який значно розширив автономію навчальних закладів (п. 1, ст. 23), керівники яких відтепер самостійно (без будь-якого зовнішнього втручання) здійснюють освітню, фінансово-господарську та іншу діяльність (п. 1, ст. 26), визначають кадрову політику (п. 3, ст. 26); ліквідував районні інспекції, зборонив атестацію шкіл та передав відповідні функції державним органам. Таким чином, де-факто та де-юре на законодавчому рівні відбулося довгоочікуване розмежування повноважень працівників органів управління освітою (службовців) і методичної служби, «зруйновано» жорстко централізовану управлінську «вертикаль», від якої нам у спадок залишився лише психологічний феномен – синдром безумовної підпорядкованості, який, на наше глибоке переконання, ще тривалий час як рудимент віджилої системи освіти нагадуватиме про себе.

Право (а не обов'язок!) формування власної системи органів управління освіти законодавство покладає на сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх утворення) ради і жодним чином не зобов'язує і не забороняє їх реалізацію. Відтепер вирішення цих питань віднесено виключно до компетенції Рад як представницьких органів ОТГ [10].

Якщо в громаді орган управління освіти буде утворено, то відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [8] він матиме статус: 1) окремого підрозділу (департамент, відділ) виконкому ОТГ; 2) структурного підрозділу (відділ, сектор, посадова особа) в структурі міжгалузевого комунального органу управління гуманітарної політики (освіти, охорони здоров'я, культури, фізичного виховання, молоді та спорту); 3) офісу уповноваженого виконкому (куратора) з питань освіти.

Із метою економії коштів та для спільного виконання повноважень, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування, управління освіти відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» може функціонувати у формі:

1) спільного органу (департамент, відділ), утвореного кількома ОТГ;

2) делегування однією з ОТГ органу управління освіти інших громад виконання одного чи кількох повноважень у галузі освіти з трансфертом відповідних ресурсів;

3) спільного фінансування (утримання) установ та організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів гуманітарної сфери;

4) реалізації цільових проектів (за І. Г. Осадчим) [11];

5) агенції, комісії з питань освіти, культури, молоді та спорту.

Управління освіти, зокрема й модифіковані, працюють за положенням і статутом, затвердженими виконкомом ради ОТГ, відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти, забезпечення якості та доступності освіти на відповідній території, здійснюють інші повноваження, передбачені законодавством України та/або установчими документами.

Із метою реалізації своїх повноважень управління освіти мають право утворювати одночасно із діючими методкабінетами, або замість них, нові структурні підрозділи, які не «керують» навчальними закладами, а створюють для їх діяльності належні умови [1].

Так, для забезпечення територіальної доступності повної загальної середньої освіти органи управління освіти місцевого самоврядування створюють опорні школи, їх філії, утримують у належному стані мережу закладів освіти; забезпечують підвезення учасників освітнього процесу до закладів освіти, створюють консультативні, дорадчі, допоміжні та інші структурні підрозділи.

Закон України «Про освіту» передбачає, що наукове і методичне забезпечення системи освіти здійснюють науково-методичні й методичні установи (кабінети, центри, заклади, організації), працівники яких надають різноманітні педагогічні та дорадчі послуги (п. 1, ст. 75).

Як відомо, методкабінети і методична служба перебувають нині в глибокій кризі, проте потребують не ліквідації, як дехто пропонує, а модернізації й утворення на їх базі оновлених структурних підрозділів, діяльність яких базується на принципах, спільних для дорадницької діяльності та методичної служби. Зокрема, йдеться про реорганізацію методкабінетів у сервісні центри, інші підрозділи з надання послуг установам і закладам освіти, які у взаємодії з територіальними органами Державної служби якості освіти (ДСЯО), асоціаціями, товариствами, громадськими об'єднаннями, фаховими організаціями, іншими стейкхолдерами (фізичними та юридичними особами, які мають легітимний інтерес у діяльності організації), надають допомогу суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [9].

Сьогодні наявні приклади того, що окремі ОТГ відмовляються від деяких освітанських структур. Саме так вчинили Ради Воле-Баранецької громади Львівської області та Смирнівської – Чернігівської області, які, з огляду на місцеві умови та фінансову спроможність, відмовилися від послуг методкабінетів. Натомість організації і проведення методичної роботи в громадах було покладено на уповноважену особу – куратора. Управління освіти громад уклали із Львівським та Запорізьким ОІППО угоди про співпрацю. Відтепер курсову перепідготовку, яку здійснюють сертифіковані тренери – керівники методоб'єднань, циклових предметних комісій, творчих груп під керівництвом працівників ІППО, вчителі проходять у межах громади. Завдяки цьому вдалося зекономити кошти, пришвидшити процес імплементації Закону України «Про освіту» в частині щорічного підвищення кваліфікації кожним педагогічним працівником громади [12].

Ще один приклад – діяльність Тростянецької ОТГ Миколаївського району Львівської області. Влада цього району утворила сільський методкабінет і сільський відділ освіти, який, до речі, координує діяльність методкабінету. І це при тому, що в районі функціонують районний відділ освіти Миколаївської РДА і Миколаївський районний методкабінет. Погоджуватися із таким рішенням місцевої влади чи ні – питання неоднозначне, але здійснене воно в межах чинного законодавства і віднесено до компетентності територіальних органів Державної служби якості освіти (ДСЯО).

Висновки. У процесі формування ефективної системи освітнього менеджменту та сервісного обслуговування установ і закладів територіальних громад важливо, аби на місцевому рівні з'явилися принципово нові органи управління освітою, їх структурні підрозділи, керівники яких були б топ-менеджерами, ініціаторами й організаторами демократичних змін в освіті, дизайнерами освітнього простору громади, модераторами конструктивної мереживої взаємодії учасників освітньої діяльності.

Сучасна модернізація системи органів управління освітою, методкабінетів і методичної служби як системи на основі впровадження педагогічного довідництва – це не чергова зміна назв і вивісок, а нова їх якість, що потребує розуміння, глибокого осмислення і професійного перезавантаження працівників освітньої галузі, належної підтримки широкою педагогічної громадськості, суспільства, органів місцевого самоврядування та державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахрушин В. Що можуть і не можуть робити місцеві органи управління освіти [Електронний ресурс] / В. Бахрушин. – Режим доступу : <http://org.ua/>.
2. Боднар О. С. Внутрішньошкільний контроль і педагогічний нагляд [Електронний ресурс] / О. С. Боднар. – Режим доступу : <https://www.pedrada.com.ua/icle/>.
3. Життя після децентралізації // Освіта України. – 2016. – № 38. – 26 вересня. – (Бібліотека «Освітнього порталу»).
4. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/pro_mistseve_samovryaduvannya_v_ukraini.htm/
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017. №2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
6. Клясен Н. Л. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу мережею спеціальних бібліотек України / Н. Л. Клясен, Г. М. Литвиненко // ScienceRise : міжнар. наук. журнал. – К. : Technology Centr. – 2014. – № 5/1 (5). – С. 61–65.
7. Литвиненко Г. М. Зародження і становлення методичної служби в Україні / Г. М. Литвиненко // Методист. – 2012. – № 10. – С. 5–7. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
8. Литвиненко Г. М. Становлення та перспективи розвитку районних(міських) методичних кабінетів / Г. М. Литвиненко // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1 (22). – С. 51–54.
9. Литвиненко Г. Управління проектами: сутність та застосування в освіті / Г. Литвиненко, Н. Клясен // Рідна школа : науково-методичний журнал. – 2018. – Вип. 11–12. – С. 39–43.
10. Нова школа у нових громадах : посібник з ефективного управління освітою об'єднаних територіальних громадах / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлевські. – К., 2017. – 128 с.
11. Осадчий І. Г. Проектно-цільове планування / І. Г. Осадчий // Світло. – 1998. – № 1. – С. 21–23.
12. Пазюк С. Освіта у громадах: виклики децентралізації [Електронний ресурс] / С. Пазюк. – Режим доступу : <http://mz.com.ua/school-wall/13144/>.
13. Управління інноваційним розвитком районного (міського) методичного кабінету : наук.-метод. посіб. / К. М. Старченко, В. І. Пуцов, Ю. І. Завалевський, Г. М. Литвиненко. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
14. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України / Р. Шиян. – К. : Юстон, 2016. – 44 с.

Дата надходження до редакції: 22.05.2018 р.